

علوم غزته سي

العدد - ٦

۲. « حادی الآخره » —
۱۲۸۶

خلاصه محاکمه بین الغزالی والفلاسفة

ارسططاليس فلسفې لسان اسلام اوزره تهذيب اولنډون
 مكره علوم دينيه ^{دېني} باب نظر واستدلال توسع ايلديكي ازمينه
 اذيان فلسفه به الرهايته تثبيت ايدن ارباب نظردن بعضيلري
 زيف و شكوك تبعيتله دينده بدع و اوهام احداث ايلديله
 اهل دين بومبتدعله قارشو ديني اوله عقليه ايله تحكيم مبشر
 ايتلرله كلام دينون علم حصول كلدي . متكلمين ايكي
 ملكه منقسم اولوب برنجي ملك اربابي ارسطو حكمتي
 تايد برله دين او اسلامي فلسفه نظرياتيه اثبات و تحكيم ايتلر
 ملك ثاني اصحابي فلسفه ارسطونك رياضي و منطقيه
 برهانلرينه باقوبده الرهايته دخی براهينه قائل اولما مالي
 فلسفه نك الرهايته مسألي براهيندن مجرد و فرضيات و تخمينات
 و فطنوندن عبارتدر ديني بويده فرضيات اوزره بنا ايتمهلي
 زيرا ايلورده ييقيلور و يديلر .
 ملك اول شينچي ابن شينا و ملك ثاني شينچي غزالي در .

شیخ غزالی متعدد کتابتالیفیه فلسفہ الہیاتہ براہین
اصحابی اولادقلینی و مسئلہ فی فرضیات و تخمینات دن عبارت
بولندیفی تبیینہ چالشدی . ہمدہ تبیین ایتدی .
غزالی ترہافت دہ فلاسفہ علیہ مدعی اولوب آندون براہین
طلب ایدر و برہان مقامندہ ایراد ایتدکلی ادلہ عقلیہ دہ
نہ سفسطہ لر ونہ خدعہ لر ونہ معناسی تعریف اولنما مش
کلمہ لر بولندیفی شرح ایدرک بوندک براہین اولمایوب
فرضیات ادرہ کو مشکل تخمینات قیاسیہ دن عبارت اولدک
کونستور .

بن دیرم کہ شیخ غزالی مصیبدر . حال بولونکی کونندہ بوکوز
وامثالی اذیال فلاسفہ یہ تثبت ایدن مضلین اهل برہان
اولدقلینی ادعاء ایلہ برابر الہیاتہ گیریشجہ فرضیات دن
بیشقہ برشی سولیز . دو قور بوکوز کہ فورس ا
ماثیر (یعنی قوہ و مادہ) کتابندہ دعوا و نتیجہ ہیپ
شواج مسئلہ دن عبارتدر

- (۱) قوہ نلک مادہ دن امتناع افتراقی (فرضیات)
(۲) مادہ نلک لانہایہ اولدیفی (فرضیات)

(۴) مادہ نك عدم فناسی (فرضیات)

كذلك ياردينى السنه حيرانات وعقل وادراك اوزرينه
 نظريات هپ فرضياتدن عبارتدر . واقعا مطالع ايدنلر
 كتاب ايچنده ^۱ بن بونى اثبات صد وندهم ^۲ و ^۳ اشته برهانم
 كلير ^۴ كى بيوك بيوك لافله تصادف ايدرسه ده برهات
 نه ديمك اولديفندن خبردار اولانلر كتاب اوقور بتورر
 حاللا وقتورك برهانلر كلديكى يوق كورر آكلار . وقتور
 ايسه كتابنك علوم لسانى اوزره اصطلاحات مخصوصه^۵
 اولمايوب هر كس آكلايه بيله چكى عادى لسان اوزره ومبرهن
 اولديفنى نه كتابنده ادعا ايدر . هانلر يا برهات .
 عقول سخيخ اربابى بيچاره لر برهانن مرهانن خبردار
 اولمايوب وقتور بونى اثبات ايتدى وهم ايدرك تقليداً
 كاؤور اولور كيدر . غزالى مسكندن درس آلانلر
 ايسه بيك بوكنز بيك هولباقتك بيكرجه فرضياتنى
 صراف ناقد كى سچر تميز ايدر .

حاصلی شیخ غزالی حساب دهندہ کی مثبت و مثبت و حکمت^{طبیعیہ}

شیخ غزالی متعدد کتابتاً لکھنے فلسفہ ذلک الہیاتہ براہین
اصحابی اولاد قلین و مسئلہ فی فرضیات و تخمینات دن عبارت
بولند یعنی تبیینہ چالشدی . ہمدہ تبیین ایتدی .
غزالی تہافت دہ فلاسفہ علیہ مدعی اولوب آندون براہین
طلب ایدر و برہان مقامندہ ایراد ایتدکری ادلہ عقلیہ دہ
نہ سفسطہ لر ونہ خدعہ لر ونہ معناسی تعریف اولنما مش
کلمہ لر بولند یعنی شرح ایدرک بوندک براہین اولما یوب
فرضیات ادرہ نحو مشکل تخمینات قیاسیہ دن عبارت اولدک
کوستور .

بن دیرم کہ شیخ غزالی مصیبدر . حال بولونکی کونڈہ بوکیز
وامثالی اذیال فلاسفہ یہ تثبت ایدن مضلین اهل برہان
اولدقلین ادعاء ایلہ برابر الہیاتہ کیریشجہ فرضیات دن
بیشقہ برشی سولیز . دو قور بوکیز ک فورس ا
ماتیر (یعنی قوہ و مادہ) کتابندہ دعوا و نتیجہ ہیپ
شواہج مسئلہ دن عبارتدر

(۱) قوہ ذلک مادہ دن امتناع افتراقی (فرضیات)

(۲) مادہ ذلک لانہایہ اولدینی (فرضیات)

(۴) ماده نك عدم فناسی (فرضیات)

كذلك ياردينى السنه حيوانات وعقل وادراك اوزرى
نظريات هپ فرضيات دن عبارتدر . واقعا مطالع ايدنلر
كتاب ايجنده ^۲ بن بونى اثبات صد وندهم ^۳ و ^۴ اشته برهانم
كلير ^۵ كى بيوك بيوك لافله تصادف ايدرسه ده برهات
نه ديمك اولديفندن خبردار اولانلر كتاب اوقور بتورر
هالا دوتورك برهانلر كلديكى يوق كورر آكلار . دوتورر
ايسه كتابك علوم لسانى اوزره اصطلاحات مخصوصه^۱
اولمايوب هر كس آكلايه بيله جكى عادى لسان اوزره ومبرهن
اولديفنى نه كتابنده ادعا ايدر . هانلر يا برهات .
عقول سخيذ اربابى بيچاره لر برهانن مرهانن خبردار
اولمايوب دوتور بونى اثبات ايتدى وهم ايدرك تقليداً
كلاور اولور كيدر . غزالى ملكندن درس آلانلر
ايسه بيك بوكز بيك هولباقتك بيكرجه فرضياتنى
صراف ناقد كى سچر تميز ايدر .

حاصلی شیخ غزالی حساب دهندسه کبی مثبت رهبت و حکمت^{طبیعی}

منطقه و منطقیه کی برهانلی تعالیی قبول ایدوب الیه
 فلسفه کی فرضیات اوزره مؤسس تخمیناً رد و جرح ایلدی
 المنقذ من الغلال کتابنده هر علمی یکان یکان تعریف
 ایدرک مبرهنی غیرمبرهندن تفریق ایتدکدن^{مکره} آشته بودیدیکم
 کی سولدی . ینه کتاب مزبورده (المنقذ) مسئله
 مطلقاً فلسفی جید و زیوف دنا یراید مملو برکیه تشبیه
 ایدوب مطالعه ایده مک حران فاقد بصیرارمانی شرطیلدی
 که کیسه پی آچدیفته خالص آلتونلری کوردیلی کی بوکیسه
 موجود هر آلتونک خلوصه حکم ایتیب وکذک زیوف کوردیلی
 رتده کیسه ده که هر آلتونک زیوف اولدیفته جزم ایلمیوب
 فقط آلتونلری بربر محک امتحانده تمیز ایدرک زیوف جید
 بالتجربه سچدیکی مثلاً اهل علم دخی حساب دهندنه ده
 براهین عقیده کورمکه مطلقاً فلسفک هر مسئله سی بوندکی
 برهانلی اولدیفته ذاهب اولیه وکذا فرضیات کوردیلی کی
 فلسفی بتون بتون فرضیات ایه مملو ظن ایتیه آنجی
 هر مسئله ایچون یکان یکان تجربه و برهان طلب ایلیه .
 دیدی و شوکت ابی آشته بونظر اوزره ترتیباً تالیف ایتدی

غزالی مبرهن مسئلہ یہ نقل ایدہ مخالفتی قطعاً جائز کورسب
 حتی اویہ بر نقل ثابت ظہورندہ مبرهن ایدہ توفیق ممکن
 اول مدیفی حالده عقلک نقل اوزرینہ ترجیحید منقولک تأویل
 اولہاسی لازم کلا جکنی بیان ایلدی .

دیمک کہ امام غزالی مطلقاً فلسفی ہدم ایتیمبہ انجحت
 فرضیاتہ رد ایلدی دیمک کہ حجة الاسلام ہر کسی دیندہ
 علی العمیاد تقلیدہ دیعوتہ نظر و استدلالدن منع ایتدی
 نہ شبہہ . شولہ امام کہ میزان العمل آخزندہ دیسور

۹ شوسیلدیکم کلاملردہ مجرد سنی اعتقاد موروشندہ شبہہ یہ
 دشور مکدن بشقہ برہ شئی یوقسہ بورفی نفع کافی در
 زیرا شک ایتیمان نظر ہند ایتیز نظرایتیمان کورمز کورمین
 عمی وجیرتدہ قالور . بعدہ شویت ایلہ تمثیل ایلر

۹ خذ ما تراء ودع شیئاً سمعت بہ ۴

۹ فی طلعة الشمس ما یفنیك من زحل ۴

کیم آکا داعی تقلید نظریلہ باقار . حق بے ریب غزالی نک
 الذہ در فلسفہ فرضیاتہ ہدمدہ اصابت ایتدی
 زمانک پولیتیکسی رخی بواصابت لسان قاریخید تقدیر ایدر

اور زمان کہ عراقده ظہور ایدوب زمانک حکومت سنیہ سنی
علنا محاربه یہ دک دعوت ایدن نیچہ مذاہب مبتدعہ نلک
متشبت بہا اصول فلسفہ سنی ترہافت سلاحیہ ہلاک راید
خارجینی مرکز جماعت وسنتہ اعادہ وارجمع ایلدی

علنا رحلہ تد ریسہ قونمش کتب مبتدعہ یی اعدام دکل
نقط قلم و بیان ضرباتیہ تحت الاذیال اختفایہ مجبورایتدی
وبوسیلہ کتب شرعیہ نلک تکرار رحلہ تد ریس اورزہ
ظہور نہ باعث اولوب "الحق یعلو" سرپہانہ آزادہ نہان
قیلدی . بنا برین مفسر و محدث سیوطی (رح)

۶ ... علی رأس کل مائۃ سنۃ ... حدیث شریفی اورزینہ
یازدیننی کتاب مخصوصندہ امام غزالی یی رأس مائۃ سنۃ
مجدد دین عدایتدی

قالدی کہ اربع قرن صکرہ مسلک امامک حقانیتی قلم خواجہ زادہ
وقلم طوسی کبی شاہدین عدلین ایلہ محکمہ علومده و حضور
ابی الفتح ده اثبات اولنددی

فلسفی ہدم حقندہ امامک عقائدنی و مسلک بحثی شورادہ

اچیق کورتمک ایچون تها فتدن برخلاصه نقل ایتمک شمد
مناسبت آلدی

* تلخیص من التها فت *

ریاجه سنده دیرکه ۶ بر طاقم کیمه لر کوردوم که نفسلرنده مزید
فطنت و زکاء اید امثال و اقرا تندن تمیز اعتقاد اید بر یورلر
بونلر وظائف اسلام اولان عباراتی ترک و شعار دینی استحقاق
و حدود شرعی و تعبداتی تخفیف ایتدیلر . شریعتی توفیق
و قید ایتدیگی حدودده طور مایورلر طوعری یولده منع و اگر یول
طلب ایدن فرقه یه تابع اولایورلر آخرت کافرا اولان اشته
بونلردر بونلر کفرنه مجرد تقلید دن بشقه بر مستند
یوق چونکه ناشأتری اسلامیتدن بشقه بر آیین اوزر و جاری
اولدی آباء و اجداد لری دخی او مجرا ده کچدی
بونلر کفری اصلا بحث نظری دن تولد ایتیموب آنجق جهت
صرا بدن صرف ایدن شک و ریب اذیالنه تمسکه سرچکدن
و سراب لامع قیلندن اولان طیشی یالدرلی اقواله آوونوب
آلدامقدن صادر تقلید در . مجرد مصدر کفر لری
سقراط بقراط افلاطون ارسططالیس و امثال